ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ
Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Γλωσσολογίας

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*

Ἤδη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ νόμος ὥρισεν ὅπως, μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς πρυτανείας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Προπρυτάνεως, ὁ νέος Πρύτανις ἐκφωνῇ τὸν καλούμενον πρυτανικὸν λόγον, ἔχοντα ὡς ἀντικείμενον θέμα ἐκ τῆς εἰδικότητος τοῦ λέγοντος. Βαθυτέρα ἔννοια τῆς ἐπιταγῆς τοῦ νόμου εἶναι ὅπως, πλὴν τῆς ἐκθέσεως τῶν ποικίλων πεπραγμένων τῆς Διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν Καθηγητῶν νέος Πρύτανις προβάλλῃ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου βήματος θέμα, δι' οὗ νὰ δεικνύηται, κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ ἐν τῷ Ἱδρύματι συντελουμένη πρόοδος τῶν ἐν αὐτῷ θεραπευομένων ἐπιστημῶν.

Εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης τοῦ νόμου ὁ Πρύτανις ἑκάστου ἔτους περιβάλλεται, σὺν τοῖς ἄλλοις, διὰ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τῆς ἀποδείξεως τῆς ἐπιστημονικῆς εὐρωστίας καὶ τῆς ἐνημερότητος μεθ' ἧς τὸ σεμνὸν τοῦτο Ἵδρυμα κινεῖται, δι' ὃ καὶ ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς συναδέλφους, οἵτινες διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀναλάβω τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκπροσωπήσω τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὸν διανυόμενον ἐνιαυτόν.

Εἰδικότης μου εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς γλώσσης καὶ δὴ καὶ ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι σήμερον. Ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὥστε κατὰ ἐξαιρετικὴν προνομίαν ἡ γλῶσσα ἡμῶν νὰ ζῇ εἰς τὰ στόματα καὶ τὴν ψυχὴν τῶν λαλούντων αὐτὴν κατ' ἀδιάκοπον γραπτὴν καὶ προφορικὴν παράδοσιν ἐπὶ τέσσαρας ἤδη χιλιετηρίδας. Ὄχι δὲ μόνον αὐτὸ ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ηὐμοίρησε

---

* Πρυτανικὸς λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 8ην Μαΐου 1964 ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

νὰ καλλιεργηθῇ ἐνωρὶς ὑπὸ ἐξόχων ἀνθρωπίνων πνευμάτων καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος ὥστε αὐτὴ νὰ ἀναγνωρίζηται ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἀξία νὰ λαληθῇ ὑπὸ τῶν Θεῶν. Καὶ σήμερον δὲ μεγάλοι ἐρευνηταὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης τοῦ ἀνθρώπου, ἀναγνωρίζουσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς τὴν ἀναμφισβητήτως τελειοτάτην ἐκ πασῶν τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου.

Ἡ πρώϊμος χρησιμοποίησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν μεγάλων κλασσικῶν τῆς ἀρχαιότητος συνετέλεσεν ὥστε αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐχόμεναι τῆς ἐθνικῆς πνευματικῆς παραδόσεως, νὰ θεωροῦν πάντοτε ὡς τὸ ἀνώτατον ἐφικτὸν γλωσσικὸν ἰδεῶδες τὴν ἀνυπέρβλητον ἔκφρασιν τῶν χρόνων τῆς μεγάλης ἀκμῆς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον γραπτὴ καὶ προφορικὴ παράδοσις τῆς γλώσσης εὑρίσκοντο κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν ὑπὸ ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν, ταῦθ' ὅπερ ἐξησφάλισεν τὴν ἀθανασίαν καὶ ἐπιβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, ἓν ἀντιθέσει πρὸς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν προϊστορικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐκείνων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, μεθ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἦλθον εἰς ἐπαφήν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τὸ γόητρον τῆς παραδόσεως ὑπῆρξεν ὁ μέγας μαγνήτης, ὅστις εἵλκυσε τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς νὰ χρησιμοποιήσουν ἄφθονα στοιχεῖα τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τοῦ παρελθόντος, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἄλλων μορφωτικῶν παραγόντων τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἔθνους ἐφρονημάτισαν γλωσσικῶς τὴν συνείδησιν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ὅλα τὰ ἀπεριορίστου ἐκτάσεως παραδοσιακὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἰσῆλθον καὶ εἰσέρχονται καθημερινῶς εἰς τὴν κοινὴν ἔκφρασιν εἴτε προσαρμόζονται εἰς τὰ διάφορα συστήματα τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου εἴτε ἐπιβάλλουν μὲ τὸ ἱστορικόν των δικαίωμα τὰ συστήματά των εἰς τὴν λαϊκὴν ἔκφρασιν.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκ τῆς διηνεκοῦς αὐτῆς ἐπαφῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς παραδόσεως ἔλαβον καὶ λαμβάνουν χώραν γλωσσικαὶ ἐξελίξεις, τὰς ὁποίας εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἑρμηνεύῃ ἡ ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐκπροσωπῶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Αἱ ἐξελίξεις αὐταὶ ὅμως συγκεντρώνουν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ εὐρυτέρου κοινοῦ τὸ ὁποῖον, ἕνεκα κυρίως τῆς ὀξείας περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα συζητήσεως τοῦ παρελθόντος, παροδηγεῖται νὰ πιστεύῃ ὅτι ὑποχρεούμεθα νὰ χρησιμοποιῶμεν δύο ξένας πρὸς ἀλλήλας γλώσσας, ἐν ᾧ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι εὑρίσκονται εἰς ἐπαφὴν καὶ ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν δύο συστήματα τῆς αὐτῆς γλώσσης.

Ὅπως εἶναι φυσικὸν τῆς γλωσσικῆς αὐτῆς δραστηριότητος καὶ ἐξελίξεως μετέχει καὶ τὸ καθόλου μορφολογικὸν σύστημα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποίου εἶναι εἰλημμένον τὸ θέμα τῆς σημερινῆς μου ὁμιλίας.

***

Αἱ μορφολογικαὶ ἐξελίξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἀναπτύξω εἰς τὸν πρυτανικὸν λόγον, ἀφοροῦν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὀνόματος. Ἐξέλεξα ἐπίτηδες τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐκ τοῦ ὅλου συστήματος τῆς ἑλληνικῆς μορφολογίας, ὡς ἀμεσώτερον προσιτὴν καὶ γνώριμον καὶ κατὰ ταῦτα κατάλληλον ὅπως ἐντὸς τῶν στενῶν χρονικῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα τίθενται εἰς τὴν διάθεσίν μου, καταστήσω σαφῆ τὸν θαυμάσιον τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον προφορικὴ καὶ γραπτὴ γλωσσικὴ παράδοσις συνεδυάσθησαν εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ.

Ὅ,τι ἰσχύει προκειμένου περὶ τοῦ συστήματος τοῦ ὀνόματος, ἰσχύει βεβαίως προκειμένου καὶ περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς δομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, διότι τὸ σύστημα τῆς γλώσσης κινεῖται κατὰ μεθοδικὴν κανονικότητα.

Τὸν συγκερασμὸν προφορικῆς καὶ γραπτῆς παραδόσεως ἀναγνωρίζουν ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ συζητηταὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ἐσχάτως μάλιστα διακηρύσσεται πολλαχόθεν ὅτι πλησιάζομεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ποθητὴν «σύνθεσιν». Ἀντιθέτως δ' ὅμως πρὸς τὴν γενικωτέραν αὐτὴν διαπίστωσιν καὶ τὴν πραγματικὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ προσεκτικὴ θεώρησις τοῦ συγχρόνου λόγου, ἀντιθέτως δὲ καὶ πρὸς τὴν γραπτὴν χρῆσιν τοῦ συγχρόνου λόγου, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὰ κείμενα τῶν ἀπροκαταλήπτων λογίων, τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων κλπ., οἱ θεωρητικοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ λεγομένου ἐκπαιδευτικοῦ ἢ ρυθμιστικοῦ δημοτικισμοῦ ἔχονται στερρῶς ἑνὸς κλιτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακροῦ ἔχει ὑπερκεράσει ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης.

Ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς πάλιν, οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῆς μορφολογίας τῆς λογίας παραδόσεως ἀδυνατοῦν νὰ ἐξεύρουν χῶρον εἰς τὸ τυπικὸν τῆς γραμματικῆς των διὰ κλιτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὴν προφορικὴν παράδοσιν καὶ ἄνευ τῆς χρήσεως τῶν ὁποίων νοθεύεται ἡ γλωσσικὴ ἔκφρασις τοῦ συγχρόνου βίου.

Δημιουργεῖται λοιπὸν σπουδαιοτάτης σημασίας ζήτημα τόσον ἐπιστημονικῆς ὅσον καὶ γενικώτερον ἐθνικῆς, τὸ ὁποῖον διχάζει τὰς περὶ τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς γνώμας τῶν θεωρουμένων ὡς εἰδικῶν. Ἡ ἀντίθεσις αὐτή, ἔχουσα βεβαίως τὴν θέσιν της εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θεωρητικῆς συζητήσεως, καθίσταται ἐθνικῶς ἐπιζημία, ἀφ' ἧς ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ἄποψις ἐπιβάλλεται περιστασιακῶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σχολείου.

Δὲν θὰ ἔπρεπε δηλονότι τὸ σχολεῖον, θεσμὸς κατ' ἐξοχὴν συντηρητικός, νὰ γίνεται τόπος ἐφαρμογῆς τῶν περὶ γλώσσης ἀντιλήψεων τῶν θεωρητικῶν συζητητῶν, διότι αὗται ἐλεγχόμεναι καὶ ἀναθεωρούμεναι διὰ τῆς προόδου τῆς ἐρεύνης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρουν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιβολῆς των οὐσιώδεις βλάβας εἰς τὴν εὔρυθμον λειτουργίαν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς

παιδείας. Ἡ ἄποψις λ.χ. ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ συνύπαρξις κλιτικῶν στοιχείων τῆς προφορικῆς καὶ τῆς γραπτῆς παραδόσεως καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τὸ ἔθνος καθόλου πρέπει νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ γραμματικὸν σύστημα τῆς καθαρευούσης, ξένον πρὸς τὴν σημερινὴν γλωσσικὴν πραγματικότητα, ὅτι δὲ πρέπει ὅλοι νὰ ἀποδεχθῶμεν ὡς μόνην ἐπιστημονικὴν καὶ ἐθνικὴν λύσιν τὸ ἐπὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως στηριζόμενον γραμματικὸν σύστημα, εἶναι δυνατὸν ἐλεγχομένη ἐπιστημονικῶς νὰ ἀποδειχθῇ εἴτε ὀρθὴ εἴτε ἐσφαλμένη.

Ἡ πολιτεία ἀμφιρρέπουσα ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ζητήματος ἄγεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἰσοτιμίας τῶν λεγομένων δύο γλωσσῶν, ἤτοι τῆς λεγομένης καθαρευούσης καὶ τῆς λεγομένης δημοτικῆς.

Ἂς μὴ ἀπατώμεθα δέ· ἀναγνώρισις τῆς α΄ ἢ τῆς β΄ σημαίνει κυρίως ἀναγνώρισιν τοῦ α΄ ἢ τοῦ β΄ γραμματικοῦ συστήματος, διότι μετὰ τὰς ἐπελθούσας μεγάλας ἐξελίξεις εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ὃ περὶ τοῦτο ἀγὼν συνίσταται εἰς τὴν διαφωνίαν περὶ τὴν ἐπιβολὴν γραμματικῶν τινων τύπων, πέριξ τῶν ὁποίων ἔχουν συγκεντρωθῇ οἱ ἀδιάλλακτοι καὶ πυργώνουν τὰ συστήματά των.

Παραμένει λοιπὸν πάντοτε σημεῖον ἀντιλεγόμενον καὶ ἔχον ἀνάγκην ἐπιστημονικῆς διαφωτίσεως καὶ ἱστορικῆς φυλοκρινήσεως τὸ ζήτημα τῆς συγχρόνου γραμματικῆς μορφολογίας. Πρόκειται περὶ καθαρῶς τεχνικοῦ ζητήματος, διὰ τὴν διευκρίνησιν τοῦ ὁποίου πρέπει τὰ παραμερίσουν αἱ γλωσσικαὶ προκαταλήψεις, πρέπει δηλαδὴ νὰ παύσωμεν νὰ θεωρῶμεν τοῦτο ὡς πρόβλημα δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης καὶ νὰ τὸ κρίνωμεν ὡς πρόβλημα καθαρῶς συστηματικόν.

Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ὑποστηρίξωμεν σήμερον ἐνταῦθα εἶναι ὅτι τὸ μορφολογικὸν σύστημα τοῦ συγχρόνου ὀνόματος εἶναι βεβαίως προϊὸν ἐπαφῆς προφορικῆς καὶ λογίας παραδόσεως, ἀλλὰ εἶναι καταληκτικὸν ἀποτέλεσμα μὲ ὀργανικὴν αὐστηρότητα καὶ ὄχι, ὡς συνηθίζεται νὰ ὑποστηρίζηται, ἀνόργανος δῆθεν ἀνάμειξις ἑτεροκλίτων στοιχείων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι προϊὸν ἱστορικῆς ἐξελίξεως, τοῦ ὁποίου τὴν δυναμικότητα οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀμφισβητήσῃ.

Τοῦτο θὰ καταστῇ φανερόν, ἂν τοποθετήσωμεν ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν θεώρησιν τὰ συστήματα τῶν ὀνομάτων τῆς γλώσσης ἡμῶν, τὰ ὁποῖα ἐπάλαισαν διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν.

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συγχρόνου μορφολογικοῦ συστήματος τῶν ὀνομάτων συνετέλεσαν ἀπαραγνώριστοι ἱστορικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλεται νὰ μὴ παρορῶνται κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν χρηστικῶν γραμματικῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως πρέπει νὰ τίθενται ὡς βάσις καὶ προϋπόθεσις διὰ τὴν σύνταξιν αὐτῶν.

Πρέπει μάλιστα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ἐπὶ μιᾶς συνήθους ἐπιστημονικῆς πλάνης. Οἱ συντάκται τῶν καλουμένων γραμματικῶν τῆς δημοτικῆς τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων ἀκολουθοῦν δύο ὁδοὺς εἰς τὴν κατάταξιν τῶν ὀνομάτων.

1) Οἱ μὲν ὁρμώμενοι ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς παρατηρήσεως τῆς ἐπικρατησάσης ἐννοίας τοῦ γένους εἰς τὸ κλιτικόν μας σύστημα, κατατάσσουν τὰ ὀνόματα εἰς τρεῖς κλίσεις, α΄ κλίσις ἀρσενικά, β΄ κλίσις θηλυκὰ καὶ γ΄ κλίσις οὐδέτερα ἀναγκαζόμενοι νὰ ὑποδιαιροῦν τὴν κατάταξιν ταύτην εἰς πλείστας κατηγορίας καὶ τάξεις ὀνομάτων.

2) Ἄλλοι πρακτικώτεροι ἐπιχειροῦν τὴν κατάταξιν κατὰ κλίσεις, ἐπιδιώκοντες δὲ τὴν προβολὴν τῆς λαϊκῆς μορφολογίας ἐπιφέρουν μεγάλην σύγχυσιν.

Τόσον οἱ μὲν ὅσον καὶ οἱ δέ, ἀδυνατοῦντες νὰ τοποθετήσουν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς κατατάξεώς των τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν παραδοσιακῶν κλιτικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα πλημμυρίζουν τὸν καθημερινὸν λόγον, ἀναγκάζονται νὰ πλουτίζουν τὰς κατηγορίας τῶν κλίσεων μὲ τύπους ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν ὡς ἀρχαῖα, ἀρχαιόκλιτα κτλ. Τί εἴδους ὅμως ἀρχαῖα καὶ ἀρχαιόκλιτα ὀνόματα εἶναι αὐτά, ὅταν τὰ χρησιμοποιῶμεν σήμερον φυσικῶς καὶ ἀβιάστως ὄχι μόνον εἰς τὸν γραπτὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν προφορικόν μας λόγον;

Εἶναι προφανὲς ὅτι κάθε στοιχεῖον κλιτικόν, τὸ ὁποῖον γίνεται ἀποδεκτὸν ἀπὸ τὸ γλωσσικόν μας αἴσθημα καὶ χρησιμοποιεῖται σήμερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρίζηται ὡς ἀρχαῖον, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρίζηται ὡς στοιχεῖον καὶ κτῆμα τῆς συγχρόνου γλώσσης.

Διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν τῶν ἐπελθουσῶν μεταβολῶν εἰς τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἀρκεῖ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐπισημάνωμεν μόνον ἁπλῶς τὴν μεταβολὴν τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν αἱ διάφοροι καταλήξεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὴν μεταβολὴν τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων τῶν μερῶν τοῦ συστήματος τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ τρόπου ὀργανώσεως αὐτῶν. Τοῦτο δὲ διότι διὰ τοῦ ὅρου σύστημα τοῦ ὀνόματος νοοῦμεν τὸ σύνολον ἐκεῖνο τῶν ἀλληλεγγύων στοιχείων νὰ ὁποῖα εἴτε σχετίζονται στενῶς, εἴτε ἀντιτίθενται μεταξύ των καὶ τὰ ὁποῖα μόνον διὰ τῆς ἐν συνόλῳ ὑπάρξεώς των λαμβάνουσι τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν αὐτῶν.

Ὅταν εὑρισκώμεθα ἐνώπιον δύο κλιτικῶν συστημάτων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἱεράρχησις τῶν στοιχείων τῶν δύο αὐτῶν συστημάτων εἶναι διάφορος, ἔστω καὶ ἂν τὰ συστήματα αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ καὶ τῆς συγκρίσεως καθίστανται ἐμφανεῖς αἱ ὁμοιότητες καὶ αἱ διαφοραί, ἀκόμη δὲ σπουδαιότερον καθίστανται ἐμφανεῖς καὶ προβάλλονται αἱ τάσεις καὶ τὰ σπερματικὰ ἐκεῖνα

φαινόμενα, τὰ ὁποῖα προαγγέλλουν μίαν δυνατὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν. Ἡ συνήθης ἱστορικὴ ἔρευνα παροραῖ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὑπολανθάνοντα συνήθως.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς προβάλλει ἱεραρχικὴν διάρθρωσιν καθ' ἣν εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀριθμοῦ, πρωταρχικῆς σημασίας διὰ τὴν συγχρονικὴν μόνον κατάστασιν, ὑπάγεται ἡ κατηγορία τοῦ γένους καὶ ὑπ' αὐτὴν ἡ κατηγορία τῶν πτώσεων. Ἡ κατηγορία τοῦ ἀριθμοῦ, κοινὴ ἄλλως εἴς τε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ρῆμα, δὲν βαρύνει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κλιτικοῦ συστήματος, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ κατηγορία τοῦ γένους καὶ ἡ κατηγορία τῆς πτώσεως ἀποτελοῦν πρωταρχικὸν παράγοντα τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ.

Διάφορος εἶναι ὁ τρόπος συμμετοχῆς τῶν ἐπὶ μέρους πτώσεων εἰς τὴν ἔνδειξιν τοῦ γένους.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι τελείως ἀρνητικαί, ἄλλαι δηλώνουν ἐν μέρει τὸ γένος, ἄλλαι δὲ ἀπολύτως. Αἱ δοτικαὶ λ. χ. *ἀνθρώπῳ, ζῴῳ,* ἀρσενικὸν ἢ πρώτη, οὐδέτερον ἡ δευτέρα δὲν δηλώνουν τὸ γένος, εἶναι ὡς λέγομεν ἀρνητικαί, ὡς ἐπίσης ἀρνητικαὶ εἶναι αἱ γενικαὶ *ταμίου, σημείου,* ἐνῷ αἱ ὀνομαστικαὶ *ἰχθύς, δρῦς, ὄρνις, πόλις* δὲν εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ εἶναι οὐδέτερα, εἶναι δ' ὅμως δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ, ἤτοι δηλοῦν ἐν μέρει μόνον τὸ γένος καὶ τέλος αἱ ὀνομαστικαὶ *ταμίας* καὶ *σῶμα* δηλοῦν ἀπολύτως τὸ γένος, διότι ἡ πρώτη εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀρσενικοῦ καὶ ἡ ἄλλη οὐδετέρου γένους. Ὅθεν βασιζόμενοι εἰς τὴν θετικὴν καὶ ἀρνητικὴν σχέσιν γένους καὶ πτώσεων καθορίζομεν διάκρισιν ἐνδείξεως γένους ἔναντι μὴ ἐνδείξεως αὐτοῦ, ἤτοι κατηγορίαν γένος, μὴ γένος.

Βασικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς κατηγορίας γένος διὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν σύστημα εἶναι ἡ διάκρισις ἐμψύχου: ἀψύχου, ἢ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν σύγχυσιν διὰ τῶν ὅρων τούτων λογικοῦ καὶ γραμματικοῦ γένους, οὐδετέρου ἔναντι μὴ οὐδετέρου.

Ἡ περαιτέρω διαφοροποίησις τοῦ μὴ οὐδετέρου εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν εἶναι δευτερευούσης σημασίας διὰ τὸ σύστημα αὐτὸ τοῦτο τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, εἰ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπέβη εἷς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων παραγόντων τῆς μετέπειτα ἐξελίξεως τοῦ ὅλου συστήματος. Ἀρνητικὰ στοιχεῖα ὡς πρὸς τὸ γένος εἶναι: 1) Ὁ δυϊκὸς ἀριθμός, ὅστις διὰ τῶν δύο μόνον μορφολογικῶς διακρινομένων τύπων αὐτοῦ (ὀνομαστικὴ - μὴ ὀνομαστικὴ) ἵσταται καὶ ἄλλως εἰς τὸ περιθώριον τοῦ συστήματος. Ἀμφότεροι οἱ τύποι αὐτοῦ εἶναι κοινοὶ καὶ διὰ τὰ τρία γένη, *χώρα, χώραιν, ὁπλίτα, ὁπλίταιν, ἵππω, ἵπποιν, νήσω, νήσοιν, παιδίω, παιδίοιν* κτλ. 2) Ἡ δοτικὴ τόσον τοῦ ἑνικοῦ ὅσον καὶ τοῦ πληθυντικοῦ συμφωνεῖ μετὰ τοῦ δυϊκοῦ, μὴ παρέχουσα καὶ αὕτη τὴν διάκρισιν γένους. 3) Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ *ποιητῶν, ὁδῶν, γυναικῶν, πτηνῶν.* Ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ ὁτὲ μὲν μετέχει εἰς τὴν διάκρισιν γένος, ὁτὲ δὲ οὐχί.

Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περιπτώσεις μετέχουσι τῆς κατηγορίας, ἣν ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς βασικήν, μὲ διάφορον βαθμὸν συμμετοχῆς κατὰ ἀριθμοὺς καὶ πτώσεις. Ὁ πληθυντικὸς ἐμφανίζει ἐνιαῖον σύστημα, διαφοροποιούμενος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον διὰ τῆς διχοτομήσεως γένος: μὴ γένος. Ἔναντι τῶν πτώσεων γενική, δοτική, αἰτινες ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶναι ἀρνητικαὶ (μὴ γένος), αἱ λοιπαί, ὀνομαστική, αἰτιατική, κλητικὴ διαφοροποιοῦνται μόνον ὡς ἔμψυχον ἔναντι ἀψύχου, οὐδεμία δὲ ἐπὶ μέρους διαφοροποίησις αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται: *χῶραι, χώρας,* ἀλλὰ καὶ *πολῖται, πολίτας, δρόμοι, δρόμους,* ἀλλὰ καὶ *ὁδοί, ὁδούς, ἄνδρες, ἄνδρας,* ἀλλὰ καὶ *γυναῖκες, γυναῖκας* κτλ. ἔναντι ὀνομαστικῆς - αἰτιατικῆς οὐδετέρου, *δάση, ζῶα, πελάγη, σώματα* κτλ. Εἰς τὸν ἑνικὸν ἡ ὀνομαστικὴ - αἰτιατικὴ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τοῦ γένους, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, ἔχει προκειμένου περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς βασικὴν τὴν διαίρεσιν ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ἢ ἄλλως οὐδετέρου ἔναντι μὴ οὐδετέρου. Ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἐμψύχου ἐν τούτοις ἐμφανίζει εἰς τὰ λεγόμενα πρωτόκλιτα ὀνόματα περίπτωσιν διοφοροποιήσεως εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν, *χαρά, νίκη* θηλυκά, *νικητής, ταμίας* ἀρσενικά. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ὀνόματα τοῦ τύπου τούτου (κλίσις α') ἔχουν μόνον ἔμψυχον γένος, τοῦ ἀψύχου μὴ ἐμφανίζοντος τοιαύτην κλίσιν. Εἰς τὴν μόνην δηλονότι περίπτωσιν ἔνθα ἐπετεύχθη ἡ διαφοροποίησις τοῦ ἐμψύχου γένους, ἡ δεσπόζουσα τοῦ ἀρχαίου κλιτικοῦ συστήματος διάκρισις τοῦ ὀνόματος εἰς ἔμψυχον: ἄψυχον ἔλλειπεν.

Ἡ γενικὴ γενικῶς μὲν ἐμφανίζει τὴν διάκρισιν γένους, τμῆμα ὅμως ταύτης παρουσιάζει ἀντίθεσιν θηλυκοῦ: μὴ θηλυκοῦ, ἤτοι ἀντίθεσιν ἡ ὁποία εἶναι παντελῶς μοναδικὴ καὶ ἐκτὸς τοῦ ὅλου συστήματος· *χαρᾶς, τιμῆς, ταμίου, νικητοῦ.*

Κατὰ ταῦτα ὁ ἑνικὸς πέρα τῆς βασικῆς διχοτομήσεως γένος: μὴ γένος ἐμφανίζει δύο νέα ὑποσυστήματα:

1) Περαιτέρω διάκρισιν τοῦ ἐμψύχου εἰς ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν (ὀνομαστική), 2) Νέαν διάκρισιν θηλυκόν: μὴ θηλυκὸν (γενική), ἥτις εὑρίσκεται ἐκτὸς τῆς διακρίσεως τοῦ ὅλου συστήματος εἰς ἔμψυχα: ἄψυχα.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν σχέσεων γένους καὶ πτώσεως ἀποδίδομεν τὴν λεγομένην τάσιν πρὸς ἁπλούστευσιν ἀριθμοῦ καὶ πτώσεων εἰς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν μετέχουν τῆς ἐνδείξεως τοῦ γένους. Ὁ δυϊκὸς ἐξαφανίζεται, ὡσαύτως ἡ δοτική, ὡσαύτως ἡ γενικὴ πληθυντικοῦ. Ἡ γενικὴ ἑνικοῦ μετέχουσα ἔστω καὶ ἐν μέρει τῆς κατηγορίας τοῦ γένους παραμένει καὶ λαμβάνει περαιτέρω πρωτεύουσαν σημασίαν διὰ τὸ ὅλον σύστημα.

Οὕτως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δοτικήν, ἥτις, ἐξαφανιζομένη καὶ εἰς τοὺς δύο ἀριθμούς, καθίσταται νεκρὸν πλέον στοιχεῖον, ἡ γενικὴ πληθυντικοῦ ἐπανέρχεται εἰς χρῆσιν ἐκ τοῦ ἑνικοῦ ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ διακρίνεται πλέον καὶ ἐν αὐτῇ τὸ ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου. Ἡ γενικὴ πληθυν-

τικοῦ δηλονότι πρέπει νὰ ἐνεφανίσθη ἐκ νέου εἰς τὸ προφορικὸν σύστημα, εἰς ὅ,τι καλοῦμεν περιττοσυλλάβους πληθυντικοὺς π.χ. *τῶν μανάδων, τῶν πατεράδων* κτλ. ἔναντι *τῶν σωμάτων, τῶν φώτων* κτλ.

Ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς πρὸς τὴν γραπτὴν παράδοσιν ἡ γενικὴ πληθυντικοῦ ἐνισχύθη καὶ ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀπεριορίστου ἐκτάσεως γραπτὴν καὶ προφορικὴν χρῆσιν τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον.

Ἐρχόμεθα νῦν ἐγγύτερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος. Ὅ,τι καλοῦμεν σύστημα τῆς νέας ἑλληνικῆς, διακρίνομεν εἰς δύο: τὸ παλαιότερον, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει τὴν προφορικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸ νεώτερον, τὸ ὁποῖον προῆλθε διὰ περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ πρώτου ἐκ τῆς στενῆς ἐπαφῆς καὶ συγχωνεύσεως στοιχείων, πηγὴ τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ καθαρεύουσα.

Τὴν σχέσιν δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης νοοῦμεν ὡς γλωσσολογικὸν δανεισμόν, ὅστις, πέρα τῶν ἀπαιτουμένων πολιτιστικῶν προϋποθέσεων (γόητρον, συνεχὴς ἐπαφὴ κτλ.), ἀπαιτεῖ καὶ στοιχεῖα ἐν τῷ συστήματι, ἐπιτρέποντα τὴν ἀποδοχὴν καὶ ἐνσωμάτωσιν τοῦ δανειζομένου στοιχείου.

Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν τοποθετεῖ τὴν σχέσιν δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης, ὄχι πλέον εἰς τὸν λεξιλογικὸν δανεισμόν, τὸν ὁποῖον ἀπεδέχθη κατ' ἀνάγκην καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς δημοτικισμός, ἀλλ' εἰς τὸ βαθύτερον καὶ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς μὲν ἐπὶ τῆς δέ. Τὴν σχέσιν ταύτην νοοῦμεν ὡς σχέσιν δύο διαφόρων συστημάτων, τὰ ὁποῖα ἐφ ὅσον ἀνήκουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν δὲν εἶναι ξένα πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' ἁπλῶς ὁ τρόπος διαρθρώσεως τῶν κατηγοριῶν καὶ τῶν ἱεραρχιῶν των ἐπιτυγχάνεται οὐχὶ διὰ τῶν αὐτῶν μέσων καὶ τοῦ αὐτοῦ τρόπου.

Ἡ ἀληθὴς σημασία τοῦ ἂν ἀποτελοῦν ζῶντα στοιχεῖα τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς τὰ παλαιότερον κυρίως προτεινόμενα καὶ χρησιμοποιηθέντα εἰς τὸν ποιητικὸν κυρίως λόγον, *ἡ ὁδό, τῆς ὁδός, ἡ εἴσοδο, τῆς εἴσοδος* ἢ *ἡ ὁδός, τῆς ὁδοῦ, ἡ εἴσοδος, τῆς εἰσόδου* ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ὁδηγεῖ εἰς διάφορον ταξινόμησιν τοῦ συστήματος τῆς νέας ἑλληνικῆς. Καθ' ἡμᾶς τὰ δύο συστήματα δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης ἕνεκα τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς ἔλαβον μεταξύ των τὴν σχέσιν δανειζομένου (δημοτικὴ) - δανείζοντος (καθαρεύουσα), ἥτις ὡδήγησεν εἰς περαιτέρω ἀναμόρφωσιν τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς δημοτικῆς.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης ἀπὸ ἀρχαίας εἰς νέαν, καὶ μετὰ τὴν ἀποβολὴν ἀπὸ τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τοῦ ὀνόματος ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν δηλωτικὰ τοῦ γένους, ὡς εἶναι ὁ δυϊκὸς ἀριθμός, ἡ δοτική, ἡ γενικὴ πληθυντικοῦ καὶ ἐν μέρει ἡ γενικὴ ἑνικοῦ, ἡ ἔννοια τοῦ γένους ἐξήρθη καὶ ἐθεωρήθη ὡς διέπουσα τὴν καθόλου κλίσιν τοῦ νεοελληνικοῦ ὀνόματος διὰ τῆς αὐστηρᾶς διακρίσεως εἰς ἀρσενικὸν - θηλυ-

κὸν - οὐδέτερον. Ἡ διάκρισις ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἔναντι τῆς γενικῆς ἑνικοῦ μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν καταλήξεων: παρουσία -ς (διὰ τὰ ἀρσενικὰ π.χ. *πατέρας*): ἀπουσία -ς (διὰ τὰ θηλυκὰ π.χ. *μητέρα*) εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ ἀντιθέτως ἀπουσία -ς (διὰ τὰ ἀρσενικὰ π.χ. *πατέρα*): παρουσία -ς (διὰ τὰ θηλυκὰ π.χ. *μητέρας*) εἰς τὴν γενικήν. Τὸ οὐδέτερον διὰ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ καταλήξεων ἵσταται ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἤδη ἐποχῆς κατὰ μέρος. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔπρεπε βεβαίως κατ' ἐπιστήμην θεωρουμένη νὰ κριθῇ ὡς τάσις δυνατῆς ἐξελίξεως τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος, πράγματι δὲ ὡς τάσιν ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν ὁ καθηγητὴς W. Meyer, ὅστις πρῶτος, ὅσον γνωρίζω, διεπίστωσε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὴν ἔξαρσιν τῆς σημασίας τοῦ γένους εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν. Ὀλίγον βραδύτερον, τὸ 1895, ὁ καθηγητὴς A. Thumb, στηριχθεὶς ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως ταύτης, κατέταξεν εἰς τὸ ἔργον του Handbuch der neugriechischen Volkssprache νὰ ὀνόματα τῆς νέας ἑλληνικῆς εἰς ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα, τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν ἔκτοτε διάφοροι συντάκται νεοελληνικῶν γραμματικῶν, ἡμέτεροι καὶ ξένοι.

Τὴν ἐξέλιξιν ἐν τούτοις τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος πρὸς τὴν προοιωνιζομένην ἐκ τῆς κατηγορίας τοῦ γένους κατεύθυνσιν ἀνέστειλεν ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὴν λογίαν παράδοσιν.

Σοβαρὸν πρόβλημα τῆς μορφολογίας τῶν ὀνομάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀπετέλουν διὰ τοὺς ἐρευνητὰς τὰ θηλυκὰ εἰς *-ος*· ἀποδοχὴ τῶν ὀνομάτων τούτων εἰς τὴν νεοελληνικὴν κλίσιν ἀπετέλει παράβασιν τῆς διακρίσεως ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ: *ὁ ἄνθρωπος, ὁ δρόμος*, ἀλλὰ καὶ *ἡ ὁδός, ἡ νῆσος*, διὸ καὶ ἐπροτάθη ἡ βιαία προσαρμογὴ τούτων εἰς τὸν προφορικῶς παραδεδομένον τύπον ὀνομάτων εἰς *-ω -ως (ἡ Φρόσω, τῆς Φρόσως)*, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ θηλυκὸν γένος εἶναι ἀπολύτως ἐμφανές: *ἡ ὁδὸ τῆς ὁδός, ἡ Αἰδηψὸ τῆς Αἰδηψός* κλπ. Πρὸς τὴν βιαίαν ὅμως ταύτην προσαρμογὴν ἐπάλαισεν ἀποτελεσματικῶς ἡ κοινὴ χρῆσις καὶ ἡ αὔξουσα ἐπίδοσις τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς *-ος*· *εἴσοδος, ἔξοδος, ἄνοδος, πρόοδος, διάμετρος, περίμετρος, ἄβυσσος, λεωφόρος, θαλαμηγός* κλπ.

Ἕτερον σημαντικὸν παράγοντα διὰ τὴν διαίρεσιν καὶ κατάταξιν τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος ἀποτελεῖ ἡ πτῶσις, στοιχεῖον, ὅπερ δὲν ἔτυχε μέχρι σήμερον τῆς δεούσης προσοχῆς. Ἔναντι τῶν ἀρσενικῶν εἰς *-ος* καὶ τοῦ ἄρθρου, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν κατὰ τὴν κλίσιν τρεῖς μορφολογικῶς διασταλλομένους τύπους τόσον εἰς τὸν ἑνικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, πάντα τὰ λοιπὰ ἀρσενικὰ θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα ὀνόματα διακρίνουν ἀντιστοίχως μόνον δύο σαφῶς διαστελλομένους μορφολογικῶς τύπους εἰς ἕκαστον τῶν δύο ἀριθμῶν *(πατέρας: πατέρα, μητέρα: μητέρας, βουνό: βουνοῦ - πατέρες: πατέρων, μητέρες: μητέρων, βουνά: βουνῶν)*· τοὺς τύπους τούτους δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς περισσοτέρας τῶν δύο πτώσεων, ὡς γίνεται συνή-

θως, μόνον ἂν δεχθῶμεν ὡς κριτήριον τὴν συντακτικὴν χρῆσιν, ἤτοι τὴν συνοδείαν τοῦ ἄρθρου ἢ τοῦ ἐπιθέτου. Ἡ μορφολογία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐπιτρέπει τὴν ἀποδοχὴν διπτώτου χαρακτῆρος διὰ τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα, ὅστις μάλιστα προκειμένου περὶ τοῦ ἑνικοῦ ἐμφανίζει ἀξιόλογον συντακτικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν γενῶν. Οὕτω προκειμένου περὶ τοῦ ἀρσενικοῦ, *ὁ πατέρας τοῦ πατέρα τὸν πατέρα*, ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς εἶναι ὁ θετικῶς χαρακτηριζόμενος μορφολογικὸς τύπος, ὁ δὲ δεύτερος ὁ ἀρνητικῶς, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ συνεκφέρεται συντακτικῶς μετὰ τῶν τύπων τῆς γενικῆς καὶ αἰτιατικῆς τοῦ ἄρθρου. Σύγκρισις πρὸς τὸ θηλυκόν, *ἡ μητέρα τῆς μητέρας, τὴν μητέρα* καὶ τὸ οὐδέτερον, *τὸ βουνὸ τοῦ βουνοῦ, τὸ βουνὸ* δίδει ἀντίθετον ἀναλογίαν, ἡ ὁποία μάλιστα ἰσχύει καὶ διὰ τὸν πληθυντικὸν καθόλου: *οἱ μητέρες τῶν μητέρων, τὶς μητέρες· τὰ βουνὰ τῶν βουνῶν, τὰ βουνά.* Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δηλονότι θετικῶς χαρακτηριζόμενος τύπος εἶναι ἡ γενική, ἀρνητικῶς δὲ ὅ,τι καλοῦμεν ὀνομαστικήν, αἰτιατικήν, κλητικήν. Οὕτως αἱ σχέσεις τῶν πτώσεων ἐμφανίζονται ἐν τῷ ἑνικῷ διὰ μὲν τὸ ἀρσενικὸν ὡς ὀ ν ο μ α σ τ ι κ ὴ ἔναντι μὴ ὀ ν ο μ α σ τ ι κ ῆ ς, διὰ δὲ τὸ θηλυκὸν καὶ οὐδέτερον ἑνικοῦ ὡς καὶ διὰ τὸν πληθυντικὸν τῶν τριῶν γενῶν ὡς γ ε ν ι κ ὴ ἔναντι μ ὴ γ ε ν ι κ ῆ ς.

Ὅθεν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τῆς πτώσεως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν κλίσιν τοῦ νεοελληνικοῦ ὀνόματος εἰς δύο συστήματα: Τ ρ ί π τ ω τ ο ν καὶ Δ ί π τ ω τ ο ν. Χαρακτηρίζεται δηλονότι τοῦτο ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν διάκρισιν τοῦ γένους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν πτώσεων.

Τὸ γένος δὲν διέπει εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀμφότερα τὰ πτωτικὰ συστήματα. Ἡ δίπτωτος κλίσις ρυθμίζεται ἀπολύτως ἀπὸ τὸ γένος τόσον εἰς τὸν ἑνικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι, ἐνῷ ὁ ἑνικὸς παρέχει ἀκριβῆ ἔνδειξιν καὶ τῶν τριῶν γενῶν, ὁ πληθυντικὸς διαστέλλει μόνον τὸ οὐδέτερον τοῦ μὴ οὐδετέρου, συνεχίζων οὕτω τὴν παλαιὰν κατάστασιν τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ὡς πρὸς τὴν δήλωσιν τοῦ γένους. Τὰ οὐδέτερα δὲν μετέχουν τῆς τριπτώτου κλίσεως, ἐνῷ τὰ θηλυκὰ μετέχουν μὲν ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ἀντιστοίχου τύπου των τοῦ ἄρθρου. Ἐπὶ πλέον, ἀντιθέτως πρὸς τὴν δίπτωτον κλίσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γενικὴ ἐμφαίνει σαφῶς τὸ ἑκάστοτε γένος, ὁ τύπος τῆς γενικῆς τῶν τριπτώτων δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸς τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ (πρβλ. *ἀνθρώπου, βουνοῦ*), προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ἄρθρου, ἐνῷ ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ διαστέλλει τὰ δύο γένη ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν, ἡ ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τὰ δύο.

Κατὰ ταῦτα τὰ ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως εἰσερχόμενα στοιχεῖα πρὸς πλήρη ἀφομοίωσίν των εἰς τὸ ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως διαμορφωθὲν νεοελληνικὸν κλιτικὸν σύστημα, δὲν ἀντιμετωπίζουν μόνον τὴν προσαρμογὴν εἰς τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς διπτώτου ἢ τριπτώτου κλίσεως.

Εἰς τὴν τρίπτωτον ταύτην κλίσιν καὶ ἤδη πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν νέων στοιχείων, διαφαίνεται ἡ ἐν σπερματικῇ ὑποστάσει τάσις, ὅπως ἡ σημασία τοῦ γένους λάβῃ δευτερεύουσαν σημασίαν εἰς τὸ σύστημα.

Ἐφ' ὅσον ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν ἐνταῦθα παραμένει ἐπιστημονικῶς ἀκλόνητος, θὰ ἦτο βεβαίως ἔργον καὶ ἐπιστημονικῶς ἔκθετον καὶ ἐθνικῶς ἐπιζήμιον ἡ ἐμμονή, ὅπως τὰ νέα μορφολογικὰ στοιχεῖα ἀπορρίπτωνται ὡς ξένα δῆθεν καὶ διαταράσσοντα τὴν εὐρυθμίαν καὶ κανονικότητα τοῦ νεοελληνικοῦ συστήματος. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἔχουν γίνει ἤδη ἀποδεκτὰ καὶ ἔχουν ἀφομοιωθῆ πρὸς τὸ ὅλον σύστημα, ἔτι δὲ μᾶλλον ἔχουν συντελέσει εἰς τὴν ἐκ νέου διάρθρωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως ὑπαρχουσῶν σπερματικῶν καταστάσεων. Τὸ φαινόμενον εὑρίσκεται ἐνώπιόν μας ἐν ἐξελίξει καὶ δυνάμεθα νὰ τὸ κρίνωμεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Εἶναι δηλαδὴ προφανές, ὅτι εἰς χρόνους προσφάτους συνετελέσθη γλωσσικὸν φαινόμενον ἔχον ἀντίστροφον ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου ἡ δευτερευούσης σημασίας διάκρισις ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ κατέστη διὰ τὸ μετέπειτα σύστημα πρωτεύουσα.

Τὰ λόγια εἰσερχόμενα στοιχεῖα εἶναι τοῦτο μὲν θηλυκὰ εἰς *-ος*, τοῦτο δὲ σημαντικὸν μέρος ἐκ τῶν στοιχείων τῆς τρίτης κλίσεως, τόσον θηλυκὰ ὅσον καὶ ἀρσενικά.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ θηλυκὰ εἰς *-ος*, ἤδη περιωρισμένης χρήσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, ἔτεινον ἢ νὰ μεταβάλλουν τὸ γένος αὐτῶν, καθιστώμενα ἀρσενικὰ π.χ. *ὁ ἀσπάλαθος, ὁ ἄψινθος, ὁ δοκός, ὁ στενωπός* κλπ. ἀντὶ *ἡ ἀσπάλαθος, ἡ δοκὸς* κλπ. ἢ νὰ μεταβάλλουν τὸν τύπον αὐτῶν, προσαρμοζόμενα εἰς τὰς συνήθεις καταλήξεις τοῦ θηλυκοῦ π.χ. *ἡ ἀψινθέα, ἡ κερασέα, ἡ κομαρέα* ἀντὶ *ἡ ἄψινθος, ἡ κέρασος, ἡ κόμαρος* κλπ. Παρὰ ταῦτα ἐπιβίωσις τύπων θηλυκοῦ εἰς *-ος* μαρτυρεῖται ἤδη ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ τοπωνύμια.

Ἡ εἴσοδος τῶν θηλυκῶν εἰς *-ος* κλονίζει βεβαίως τὴν διάκρισιν τοῦ γένους, προσαρμόζεται δ' ὅμως εἰς τὴν ἑτέραν σημαντικὴν διάκρισιν τὴν τοῦ τριπτώτου, εἰς τὸ σύστημα τοῦ ὁποίου, ὡς ἀπεδείξαμεν, ἡ διάκρισις τοῦ γένους εἶναι δευτερευούσης σημασίας.

Εἶναι γνωστὸν εἰς τὸ φαινόμενον τοῦ γλωσσικοῦ δανεισμοῦ ὅτι νέα πράγματα προβάλλουν τὴν ἀπαίτησιν τῆς δημιουργίας νέας λέξεως. Ἡ ἀφθονία γυναικείων ἐπαγγελμάτων, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν βίον, ἐπιφέρει τὴν ἀθρόαν εἰσαγωγὴν καὶ δημιουργίαν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς *-ος*, δηλούντων ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν: *ἡ ἰατρός, ἡ μικροβιολόγος, ἡ φιλόλογος, ἡ τελειόφοιτος, ἡ ἠθοποιός, ἡ δακτυλογράφος, ἡ ψυχολόγος, ἡ παιδαγωγὸς* κλπ. Ἀπόδειξις τῆς ἀπολύτου προσαρμογῆς τῶν ὀνομάτων εἰς *-ος* εἶναι ὅτι ταῦτα ὄχι μόνον συνεχίζουν ἀρχαῖον κληρονομηθὲν λεξι-

λόγιον ἀλλὰ καὶ ἐπιδίδουν εἰς τρόπον ὥστε παρὰ πᾶν ἐπαγγελματικὸν ὄνομα ἀρσενικὸν εἰς *-ος* νὰ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀντίστοιχον θηλυκὸν εἰς *-ος* διαφοροποιούμενον μόνον διὰ τοῦ ἄρθρου. Ἡ συμμετοχὴ τῆς γυναικὸς εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ὑπῆρξε βεβαίως σημαντικὸς παράγων εἰς τὴν ἀναβίωσιν καὶ ἐπίδοσιν τῶν θηλυκῶν εἰς *-ος*, συνετέλεσαν ὅμως πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλοι πολιτιστικοὶ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐπήνεγκον τὴν χρῆσιν σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ποικίλων προσηγορικῶν θηλυκῶν εἰς *-ος*: *εἴσοδος, ἔξοδος, κάθοδος, ἄνοδος, δίοδος, πρόσοδος, ἐγκύκλιος, ἔρημος, ἄβυσσος, ἀτμάκατος, θαλαμηγός, κιβωτός, λεωφόρος, λαιμητόμος, περίοδος, σύζυγος* κλπ.

Κατὰ ταῦτα βασικὸν γνώρισμα τῆς νεοελληνικῆς κλίσεως, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται, δὲν εἶναι πλέον τὸ γένος καὶ δὴ καὶ ἡ διάκρισις αὐτοῦ εἰς ἀρσενικόν, θηλυκὸν καὶ οὐδέτερον, ἀλλ' ἡ πτῶσις καὶ δὴ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πτώσεων. Τὸ γένος ὑπάγεται νῦν ἀπὸ τὴν εὐρυτέραν διὰ τὸ νεοελληνικὸν σύστημα κατηγορίαν τῆς πτώσεως.

Τὸ δίπτωτον σύστημα μετὰ τῆς αὐστηρᾶς διακρίσεως τοῦ γένους παραμένει ἀκλόνητον, ἀλλὰ καὶ ἡ τάσις τῆς μὴ διακρίσεως γένους εἰς τὸ τρίπτωτον καθίσταται τώρα ἀρχή. Πάντα τὰ νέα στοιχεῖα, *ὁδός, πόλις* κλπ. τείνουν πρὸς τὸ τρίπτωτον σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ *-ς* δὲν δηλοῖ πλέον ἀρσενικόν, ἀλλ' ἁπλῶς ὀνομαστικὴν μὴ διαφοροποιοῦσαν τὸ γένος.

Τὸν νέον τρόπον συστηματοποιήσεως τῆς νεοελληνικῆς μορφολογίας τοῦ ὀνόματος καθιστᾷ ἐμφανῆ ἡ μὴ εἰσέτι σταθερὰ προσαρμογὴ εἰς τὸ σύστημα ὀνομάτων, οἷον: *πόλις, κυβέρνησις* κλπ. Τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἐφ' ὅσον μὲν παρουσιάζουν *-ς* εἰς τὴν ὀνομαστικήν, αὐτομάτως ὑπάγονται εἰς τὴν τρίπτωτον τάξιν τοῦ συστήματος, ἔνθα τὸ γένος δὲν ἐμφαίνεται. Ἐὰν ὅμως ἡ ὀνομαστική των σχηματισθῇ, ὡς *πόλη, κυβέρνηση* κλπ., ὑπάγονται εἰς τὴν δίπτωτον τάξιν μὲ ἐμφανὲς τὸ γνώρισμα τοῦ θηλυκοῦ γένους.

Ἡ οὕτω δημιουργουμένη διττὴ περίπτωσις προσαρμογῆς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν δυνατότητα ἀνιοχῆς δύο ἄλλων στοιχείων τοῦ κλιτικοῦ συστήματος τῆς λαϊκῆς γλώσσης, ἤτοι ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ συστήματος νὰ διατηρηθοῦν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις πρῶτον ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν τῆς ὀνομαστικῆς καὶ δεύτερον νὰ διατηρηθῇ ἀμετάβλητον τὸ καταληκτικὸν αὐτῆς φωνῆεν. Τὴν κίνησιν ταύτην παρέχουν πάντα τὰ ρυθμιζόμενα κατὰ τὸ δίπτωτον σύστημα λαϊκὰ οὐσιαστικά, οἷον *ἡ ξεκούραση τῆς ξεκούρασης, ἡ τσάκιση τῆς τσάκισης, ἡ ζάχαρη τῆς ζάχαρης*, μὲ πληθυντικὸν *οἱ τσάκισες οἱ ζάχαρες, οἱ ἀντάμωσες* κλπ. Εἰς τὰ ὀνόματα αὐτὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν καὶ τὸ καταληκτικὸν φωνῆεν τῆς ὀνομαστικῆς παραμένουν ἀμετάβλητα, ὅπως ἀμετάβλητος παραμένει ἡ θέσις τοῦ τόνου.

Πρὸς τὸ δίπτωτον τοῦτο σύστημα ἔτεινον νὰ προσαρμοσθοῦν τὰ παλαιὰ τριτόκλιτα εἰς *-ις -εως* καὶ πράγματι τοιουτοτρόπως ἐκινοῦντο παλαιότερον, ὡς δεικνύουν δημώδη κείμενα τῶν τελευταίων αἰώνων: *ἡ δύναμη τῆς δύνα-*

μης, πληθ. *οἱ δύναμες· ἡ δέηση τῆς δέησης*, πληθ. *οἱ δέησες* κλπ., ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ οἱ τύποι οὗτοι καὶ ὑπὸ νεοελλήνων λογοτεχνῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀνομάτων εἰς -ις, τὰ ὁποῖα εἰσήρχοντο εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ηὐξήθη ἀπεριορίστως καὶ ἡ δυνατότης προσαρμογῆς εἰς τὸ δίπτωτον σύστημα ἠμποδίσθη ἀπὸ δύο σοβαροὺς παράγοντας. Πρῶτον ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν-αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ, ἡ ὁποία δὲν προσηρμόσθη ἀλλ' ἐσχηματίζετο κατὰ τὸ παραδεδομένον τρόπον, ἤτοι ὄχι ὡς ἀπῄτει τὸ σύστημα *οἱ δύναμες, οἱ δέησες, οἱ γέννησες* κλπ., ἀλλὰ *οἱ δυνάμεις, δεήσεις, γεννήσεις, εἰδήσεις, κυβερνήσεις, συντάξεις, ἐπαύλεις, ἐπισκέψεις, συγκινήσεις, ὑποθέσεις* κλπ. Δεύτερον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἀπεμάκρυνε τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἀπὸ τὸ δίπτωτον σύστημα εἶναι ἡ μεγάλη ἐπίδοσις τῶν γενικῶν πληθυντικῶν: *γεννήσεων, εἰδήσεων, κυβερνήσεων, συντάξεων, ὑποθέσεων, ἐπισκέψεων.*

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι τόσον πολλὰ καὶ τόσον συνήθους χρήσεως εἰς τὸν σύγχρονον λόγον, ὥστε ἐσφαλμένως ἀποκαλοῦνται ὡς ἀρχαιόκλιτα, διότι ὁ ὅρος δὲν σημαίνει τίποτε καὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι τόσον νεοελληνικὰ ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα *οὐρανός, φῶς, ἡμέρα.*

Ὁ πληθυντικὸς οὗτος *εἰδήσεις* γεν. *εἰδήσεων*, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐξησθένωσε τὴν ὀργανικότητα τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπῄτει ἴσον ἀριθμὸν συλλαβῶν εἰς ὅλας τὰς πτώσεις· ἡ γενικὴ *εἰδήσεων* εἶχε μίαν συλλαβὴν ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν *εἰδήσεις*. Ἐδημιουργήθη οὕτω νέα σχέσις περιττοσυλλαβίας, ἡ σχέσις τῆς γενικῆς ἔναντι τῆς ὀνομαστικῆς πληθυντικοῦ. Ἡ σχέσις αὕτη γενικῆς-ὀνομαστικῆς μετεδόθη, ὡς ἦτο φυσικόν, καὶ εἰς τὸν ἑνικόν· *ἡ κυβέρνησι τῆς κυβερνήσεως, ἡ κατάστασι τῆς καταστάσεως, ἡ τάξι τῆς τάξεως, τῆς χρήσεως, τῆς φύσεως, τῆς πράξεως* κλπ., δηλαδὴ καὶ εἰς τὸν ἑνικόν περιττοσύλλαβος γενικὴ ἔναντι τῆς ὀνομαστικῆς, ἀλλὰ καὶ φωνῆεν εἰς τὴν γενικὴν διάφορον πλέον ἀπὸ τὸ ληκτικὸν φωνῆεν τῆς ὀνομαστικῆς.

Τὸ κρατῆσαν νέον τοῦτο σύστημα ἀδιάφορον πρὸς τὴν δήλωσιν τοῦ γένους, βασίζεται ἐπὶ τῆς σχέσεως τῆς περιττοσυλλαβίας τῆς γενικῆς ἔναντι τῆς ὀνομαστικῆς καὶ κατὰ ταῦτα ἡ δηλωτικὴ τοῦ γένους παρουσία ἢ ἀπουσία -ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τὸ ἀφίνει ἀδιάφορον. Ἂν ἴδωμεν ἐγγύτερον τὴν κοινὴν χρῆσιν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ ἔνσιγμος ὀνομαστικὴ ἔχει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐπίδοσιν· *ἡ κυβέρνησις* ὄχι *ἡ κυβέρνησι, ἡ φύσις* ὄχι *ἡ φύσι*, ὁμοίως δὲ *ἡ ἕνωσις, ἡ ἐπίσκεψις, ἡ ἔπαυλις, ἡ κίνησις, ἡ παράστασις, ἡ τάξις, ἡ τάσις* κλπ. Εἰς τὰ ὀνόματα ταῦτα διακρίνεται σαφῶς ἡ τάσις ἐπικρατήσεως τοῦ τριπτώτου συστήματος μὲ σαφῆ διάκρισιν ὀνομαστικῆς, γενικῆς, αἰτιατικῆς.

Ἡ κατηγορία τοῦ γένους, ἡ ὁποία ἐπεσημάνθη ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὡς τείνουσα νὰ ἐπιβάλῃ τὸ σύστημά της κατέστη δευ-

τερευούσης σημασίας σύστημα, διότι τὸ τρίπτωτον σύστημα τὸ ὁποῖον ἐπέβαλεν ἡ τάξις τῶν εἰς -ος ὀνομάτων ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν δὲν ποιεῖται μορφολογικὴν διάκρισιν γένους καὶ καθιστᾷ περιττὴν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παρουσίας · ἀπουσίας -ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν πρὸς δήλωσιν τοῦ γένους.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἐνταῦθα διατυπουμένη θεωρία, καθ' ἣν ἡ κατηγορία τῆς πτώσεως ἐπεβλήθη καὶ κατέστησε δευτερευούσης σημασίας τὴν κατηγορίαν τοῦ γένους, ἐπιβάλλει ριζικὴν ἀναθεώρησιν τῆς κατατάξεως τῶν ὀνομάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς.

Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ἐπὶ πολλὴν ἤδη ὥραν σᾶς ὑπεχρέωσα εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς θέματος, τοῦ ὁποίου αἱ λεπτομέρειαι εἶναι μὲν ἀμέσως προσιταὶ καὶ ἀγαπηταὶ εἰς τοὺς εἰδικούς, ὄχι δ' ὅμως ἴσως καὶ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἄλλων εἰδικοτήτων, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ προσέλθῃ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν σημερινὴν πανεπιστημιακὴν τελετήν. Οἱ μὴ εἰδικοὶ ἀκροαταί μου παρακαλοῦνται νὰ κρίνουν καὶ νὰ σταθμίσουν τὴν γενικὴν θέσιν καὶ τὰ συμπεράσματά μου. Ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἀναμένω τὴν δικαίαν κρίσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀναπτυχθέντων.

Θὰ κατέλθω ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ τούτου βήματος εὐτυχής, ἂν κατώρθωσα νὰ καταστήσω φανερὸν ὅτι, κατ' ἐμὲ κριτὴν καὶ ὑπεύθυνον διδάσκαλον τῆς ἐπιστήμης τῆς γλώσσης, ἡ διδασκαλία ρυθμιστικῆς γραμματικῆς εἰς τὰ σχολεῖα μας εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐρευνῶσαν τὴν σύγχρονον γλωσσικὴν πραγματικότητα ἐπιστήμην, διότι ἡ πραγματικότης ἀντικατοπτρίζει ἀρραγῆ ὀργανικὴν ἑνότητα προφορικῆς καὶ λογίας παραδόσεως. Τὸν δημιουργικὸν παράγοντα, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένην καὶ ὑπὸ πολλῶν σήμερον ἀναγνωριζομένην «σύνθεσιν» προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου, ἀποτελεῖ ὄχι τὸ ἐξωτερικὸν στοιχεῖον τοῦ λεξιλογίου, ὡς συνήθως ὑποστηρίζεται, ἀλλὰ τὸ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τοῦ γραμματικοῦ συστήματος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ